

„MIÉRT MOZOG?”
(FORDÍTÁS ÉS KULTÚRA –
FORDÍTHATATLANSÁG
KULTÚRA ÉS FORDÍTÁS)

TUDUNK-E CSÁTHUL?

Geza Čat: *U nepoznatoj kući.*

Fordította: Lazar Merković és Tomislav Vojnić.

Utószó: Dér Zoltán. Osvit—Életjel Könyvek 41., Szabadka, 1989.

„Meg kellett tanulnom eliotul, és rádöbrentem, milyen nagy költő... És hogy az angolul nem értő olvasó a fordításokból többé-kevésbé megismeri ugyan Eliotot, de hogy megszereti-e, nem hiszem.”

Szilágyi Domokos aggályoskodó gondolatait idéztem, aki a műfordítást a világ legreménytelenebb vállalkozásának tekintette, Eliotot pedig abba a költőkategóriába sorolta, akit nem is szabad fordítani. Régi közhely, hogy a fordítás alkotás, és nem másolás. Kosztolányi a szobrász munkájához hasonlította ezt a „nyelvi csodá”-t, hiszen egy meghatározott szobrot más anyagból kell kifaragnia a merész „szobrászművész”-nek.

Idézhetnénk tovább a műfordításról vallott végletes nézeteket, de szükségességét senki sem vonhatja kétségbe. A *szerbhorvát* nyelvű Csáth-kötet is elismerést érdemlő válogatás, amely régi hiányt pótol. Az idegen nyelvű kiadványokról a könyv végén levő bibliográfia is tájékoztat. 1912-ben *Über Puccini* címmel német nyelven jelent meg Csáth Géza írása, 1980-ban, majd 1983-ban angol nyelvű novellagyűjteményeket adtak ki, 1987-ben szlovák, 1988-ban francia nyelvű kiadvány látott napvilágot. Az 1989-es *szerbhorvát* nyelvű novelláskötet Lazar Merković és Tomislav Vojnić munkája. A műfordítás alapjául a Forum Könyvkiadó 1977-ben kiadott *Ismeretlen házban* című gyűjteményének első kötete szolgált. A drámák és a jelenetek kimaradtak, és az említett kiadványban közzétett 49 novellából 26 olvasható *szerbhorvát* fordításban. A

kronológiai sorrend is megmaradt, legfeljebb a válogatás szempontja és eredményessége vizsgálható. A kiválasztott novellák az olvasó elé tárják a Csáth-írások műfaji és stilisztikai sokszínűségét, esetleg néhány novella kapcsán hiányérzet támad. Megemlíthető például az *Egy vidéki gimnazista naplójából* című naplónovella kihagyásának problémája, amelynek esztétikai értéke ugyan nem éri el a legjobb Csáth-novellák színvonalát, de keletkezése mégis a szülőföldhöz kötődik.

A kötet olvasásakor merül fel a cím kérdése: vajon tudunk-e mi csáthul? Tudnak-e a műfordítók annyira csáthul, hogy az idegen nyelvű olvasót Csáth-befogadóvá avassák, és a novellákat ne csak közöljék, hanem meg is szerettessék, hogy a csáthi „nyelvtan”-t a befogadók anyanyelvükön is megértsék? Csáth a visszafogottság, az elodázás, a formai fegyelem egyik legnagyobb mestere, de néha az ellenkező végletbe csap át, és ilyenkor nyelvének költői szépségét, szóképeit, látomásait csodálja az olvasó. Hermann Broch műveiben tapasztalható a realitás, a mítosz, a szimbólum egymásra rétegződésének ehhez hasonló, specifikus közege. Csáth formafegyelmét, a naplónovellák sűrített létábrázolását a fordítások is kiemelik.

Vizsgáljuk meg néhány novella átültetését közelebből is, hogy a feltett kérdésekre választ adhassunk!

A szépirodalmi szövegek fordításának elméleti kérdései főként a nyelvi jelentés típusait érintik. Barhudarov is rámutatott arra, hogy a szépirodalmi szövegek fordításakor sokszor fel kell áldoznunk a referenciális jelentést az itt fontosabb információt hordozó pragmatikai jelentés (emocionális, expresszív, stilisztikai stb.) érdekében, de nagyon gyakran éppen a nyelven belüli jelentés hordozza a szöveg lényeges információját, tehát abszurd az a követelmény, hogy teljesen ragaszkodjunk a forrásnyelvi szöveg nyelven belüli jelentéséhez. Ilyenkor beletörődünk a novella szövegegészének szempontjából történő változásba is. Nagyszerű példa erre Csáth leghátborzongatóbb novellája, az *Apa és fiú*, amely *Otac i sin* cím alatt szerepel a *szerbhorvát* nyelvű kötetben. Csáth ragaszkodik a „fiú” szóhoz, a szöveg befejezése is ezt bizonyítja. Miután az Amerikából hazatért felnőtt mérnökfiú az anatómiai intézetben kézbe vette apja csontvázát, eltávozott. A zárlatban ezt mondja az elbeszélő: „Keresztülment a nagy folyosón, és még néhány elkésett orvosnövendék látta, amint viszi a csontvázat, melynek kezei, lábai

valami különös táncot jártak, amint a borotvált arcú ember ügyetlenül magához ölelte. A fiú az apját.”

A *szerbhorvát* fordítás mindvégig a „sin” szót alkalmazza, tehát az utolsó mondat jelentéstani szempontból módosul: „Sin svog oca.” A fordítás megfelelő, indokolható, a fordíthatatlanság teoretikus nézőpontjából felvállalható, ám mégis fontos az eredeti szöveg *fiú*, illetve *fia* szavainak nyelven belüli jelentése. A fiú már „idegen”, kétszer így is nevezi meg őt a szöveg. Ő csak a fiú, de „a csontváz fia”. Ez utóbbi szószerkezet viszont a *szerbhorvát* szövegben is kiválóan érvényesül: „kosturov sin”.

El kell fogadnunk tehát ezt a jelentésváltozást, még akkor is, ha a *fiú* szó a szöveg legfontosabb információjának hordozója. A novella fordítója egyébként túlzott szövegűsége törekedett, ezért tűnik indokolatlannak például a következő változtatás:

„– Kérem szépen, doktor úr – szólott az igazgató –, nézesse meg, múlt hónapban vagy az azelőttiben, dolgoztak-e föl Gyetvás Pál nevű hullát, s ha igen, készítettünk-e belőle előadási csontvázat.”

Szerbhorvát fordításban így hangzik az idézett szövegmondat:

„– Molim vas lepo, gospodine doktore – reče direktor – proverite da li je prošlog meseca, ili mesec dana ranije, preraden leš Pala Đetvaša i, ako jeste, da li smo od njega napravili kostur za predavanje.”

A „Gyetvás Pál nevű hulla” szerkezet groteszk hatása veszett el a „leš Pala Đetvaša” fordításban, de az intézet légkörének más értékrendjét sem érzékelteti az új szószerkezet. Elgondolkodtató az asszisztens szájába adott „brucoši” szó használata is. Az eredeti szövegben „elsőévesek” megjelölés szerepel, a hivatalos megfogalmazás ugyanis nem okoz olyan stílustörést, mint a „gólya”.

Némi hiányérzetünk támad az *Elfeledett álmom* (Zaboravljeni san) című novella nyolcadik szövegegységének olvasásakor. A második idéző mondat beleolvad a monológba, a felkiáltás kijelentéssé válik. Az emberhiányra vonatkozó kérdés is a pusztaság kietlenség kifejezőjévé módosul: „Hajókon elmentek mind talán?” Fordítása a következő: „Možda su sve lađe već otploville?”

A Trakl versvilágának „mákonyos” tájaira emlékeztető szövegrészek fordítása éppen ott a legsikeresebb, ahol a fordítók elrugaszkodtak a forrásnyelvi korlátoktól, és a pragmatikai jelentés szempontjait előnyben részesítették.

Néhány remek megoldás található a *Fekete csönd* (Crna tišina) című novella látomásos részleteiben. Például: „Posle toga sve se desilo onako kako je želela crna tišina. Legla mi je na grudi i uvukla se u svaku kap krvi. Bilo je grozno. Hteo sam da pobegnem od nje, ali me je privezala uz krevet i grakćući mi u uvo šaptala jezive strahote.”

Merészebb *A vörös Eszti* (Ridokosa Esti) híres szöveghelyének fordítása. Andersen bácsi virág-metaforája *szerbhorvát* fordításban is hatásos, még akkor is, ha a referenciális jelentés kritériumai szempontjából kifogásolható lehetne az említett szövegrészlet. Íme a bekezdés egy részlete: „ – Az ifjúság és a vágy benned, mint egy töből nőtt, nagy virágok, virítanak. És aki látja, csak örvend neki... – Kis szünetet tartott, és botját csiklandóan végighúzta az arcomon. – De a hozzáértő kertész megijed ám, és óvja a két virágot, amelyek pompázásukkal elpusztítják egymást. Érted, hékás?...”

A szövegrészlet fordítása a következő: „Mladost i čežnja u tebi izrasli su kao dva cveta iz jednog korena. Ko god ih vidi samo im se raduje... – Načinio je malu pauzu i poškakljao me svojim štapom po licu. – Ali baštovan koji se u to razume plaši se i čuva ta dva cveta da svojom lepotom ne unište jedan drugog. Razumeš li ti mene?...”

A fordítók az eredeti neveket használták, ahogyan ezt a műfordításokban többnyire megszoktuk. Csáth Géza a köznapi névhasználatához alkalmazkodik, néhol persze a nevek stílusértékére, a beszélő nevekre is felfigyelhetünk, sőt ahogyan az egyik elemzője rámutatott, fontos asszociációk tapadhatnak hozzá, mint pl. az *Apa és fiú* esetében a Paulus – Saulus átváltozás. A *szerbhorvát* szövegben idegenül csengő nevek természetesen stílusértéket képviselnek. Lefordították viszont József nevét az *Egyiptomi József* című novellában, a cím tehát így hangzik: *Josip Egipatski*. A mitikus nevet így ismeri az olvasóközönség. A novella hősének neve viszont Jožef, Joška.

Ez az összehasonlító vizsgálat csupán néhány modellértékű példára szorítkozott, teljességre egy rövid könyvbemutató nem törekedhet. Ha az egybevető olvasás után a kutakodó olvasó visszatér a kiindulópontához, az eredeti kérdéshez, a konklúzió legfeljebb annyi, hogy a válasz nem lehet egyértelmű. Ugyan ki állíthatná magáról valaha is, hogy tud csáthul? Nagyon sok tennivaló

maradt ezen a téren, hogy a forma- és stílusművész Csáthot megközelítsék, hogy megértsék sajátos lelki tájait, a lét korlátai között élő művészt, aki Esterházy szerint „a végtelen szerelmese” volt, és ehhez még hozzáfűzhető a lezáratlanság néhány teoretikus nézőpontja. A fordítók már sokat tudnak, és vállalkoztak arra, hogy közvetítsék ezt egy új, más kultúrájú olvasótábornak is. Talán ők is elsajátítják, (meg)értik majd a sajátos csáthi nyelvet...

(1990)

A HÍNÁRBA KERÜLT CSÁTH

Geza Čat: *Opium*, Dnevnik morfiniste.

Válogatta, fordította és az utószót írta: Sava Babić.

Tvoračka radionica b a b, Beograd, 1991.

Alig egy éve örömmel adtunk hírt az első szerbhorvát Csáth-kötet megjelenéséről, Lazar Merковиć és Tomislav Vojnić munkájáról. Most egy újabb alkotó-fordító bizonyította, hogy tud „csáthul”. A szerző művei ezúttal Sava Babić átültetésében váltak egy másik kultúra számára is hozzáférhetővé. A forrásmű, amint erről a fordító utószava is beszámol, ismét az *Ismeretlen házban* című Dér Zoltán-kiadvány, de a kötet koncepciója és fordítói attitűdje eltér mind az eredeti, mind a már említett gyűjteményes kiadásokétól. Sava Babić inkább (Kosztolányi hasonlatával élve) a „hínárba került” Csáth művészetének bemutatására törekedett. A válogatás ugyanis két részből áll: 14 novellából és a *Naplóból*. A kötet oly módon épül fel, hogy az *Opium* című rész közvetlen kapcsolatban áll a naplójegyzetekkel, az olvasó következetesen végigkísérheti a művészi pálya ívét. Nyomon követhető a „fölszárnazott fantázia”, az írói fikció számos megnyilvánulása, majd végül mindez a szókimondó és „dokumentumértékű” naplójegyzetekbe torkollik, amelyek ebben a szöveggörnyezetben felzárkóznak a műalkotások sorába. Csáthot a belső emberi természet írójaként ismerjük meg.

Sava Babić válogatása Csáth Géza Szomoryról írott sorait juttatja az olvasó eszébe, amelyet Szajbély Mihály monográfiája rejtett ars poeticának minősít: „Merőben érzéki szemlélet az övé. Az érzékei frissek, elevenek, mohók, telhetetlenek ... Az idegrendszernek ez a finomsága, amely képessé teszi az embert, hogy »felizguljon« és »elkábuljon«, már erősebb benyomások hatása alatt is a fáradtság,

kimerülés és csömör érzését hozza magával. De csak ilyen idegrendszer, ilyen fantázia képes ... rendkívüli dolgokra.”

A „csáthi fantázia” bemutatására törekszik Sava Babić kötete. A fordító a távoli jövőbe látó, a sejtelmekre érzékenyen reagáló és önpusztító művészszellemnek láttatja Csáth Gézát, akinek novellái a tudományos fantasztikus művektől sem állnak távol. Nem a legjobb műveket válogatta, inkább az írói eszköztár sokrétűségének bemutatására vállalkozott.

Merković és Vojnić kötete 26 novellát tartalmazott, címként pedig megtartotta a forrásmű címét. Sava Babić az *Ópium* című novellát választja címadó műként, és három újabb alkotással gazdagítja a fordításirodat.

A „*Prolečna uvertira*” (Tavaszi ouverture), a „*Povest o studentu farmacije*” (Történet egy gyógyszerészettan-hallgatóról) és a „*Mama Irena*” (Irén mama) is bekerült az új gyűjteménybe. A sorrend az *Ismeretlen házban* című novelláskötet sorrendjét követi.

Néhány cím fordítása is különbözik az 1989-es kiadványban fellelhető novellákétól. A „*Susreo sam s majkom*” (Találkoztam anyámmal), Babić fordításában „*Susreo sam majku*”, a „*Ridokosa Esti*” (A vörös Eszti) „*Rida Estera*”, az „*Ubistvo majke*” (Anyagiilkosság) „*Majko-ubistvo*”, a „*Kolačar Šmit*” (Schmith mézeskalácsos) pedig „*Leceder Šmit*” címmel szerepel.

A kötetben megfigyelhető Babić fordítói merészsége. Szövegghűség és elrugaszkodás ez egyszerre, a pragmatikai jelentés megragadására törekszik. Az első *szerbhorvát* nyelvű kötet kapcsán az *Apa és fű* című Csáth-novella érdemelt figyelmet a nyelvi jelentés típusainak szempontjából. Babić fordítása is a „sin” (fia) szót alkalmazza. A „kosturov sin”, vagyis a „csontváz fia” szó szerkezetet itt a „sin kostura” váltja fel.

Különbözik az utolsó bekezdés fordítása is. Az eredeti szöveg így hangzik: „Keresztülment a nagy folyosón, és még néhány elkésett orvosnövendék látta, amint viszi a csontvázat, melynek kezei, lábai valami különös táncot jártak, amint a borotvált arcú ember ügyetlenül magához ölelte. A fiú az apját.”

Merkovićék fordításkötetében a befejezés a következő: „Prošao je velikim hodnikom, a nekoliko zakasnelih studenata videlo je kako kostur čudno poigrava dok ga izbrijani čovek nespretno grli. Sin svoga oca.”

Az újabb fordítás szerint: „Prošao je duž velikog hodnika, nekoliko zakasnelih studenata ga je videlo kako nosi kostur, čije noge i ruke izvide neku neobičnu igru, dok ga čovek izbrijanog lica nespreno grli. Sin oca.”

A fenti példában Sava Babić a „szöveghűbb” és elrugaszzkodóbb fordító, az utolsó mondat „sűrítése” pedig hatásosabb. „A fiú az apját” – írja Csáth. „Sin oca” (A fia az apját) – hangzik a fordítás.

Az *Ópium* című novella fordítása a kötet csúcsteljesítménye. Bizonyítékul szolgálhat a következő részlet is: „Csendes szobában, ahol pusztá szőnyegekben meghal minden zaj, és színes üveg szórja szerte a kicsiny mécs pislalángját, feküdjetek hanyatt. Hunyjátok le a szemeiteket. És az apró ólompipa élvezet oda, ahol azért élünk, hogy éljünk és semmi másért.” Fordításban így szól: „U tihoj sobi gde u mekim tepisima zamire svaka buka, a šareni okvir rasipa naokolo plamičak malenog žiška, ispružite se nauznak. Zatvorite oči. I mala lula opijuma odvešće vas tamo gde zato živimo da bismo živeli, i nizašto drugo.”

A szövegtől való elrugaszzkodás, a referenciális jelentés feláldozása tapasztalható a földrajzi nevek vonatkozásában, például a *Bácska* című novellában. A Trencsén-Szent-Mihály helységnév helyett a „sever” (észak) megjelölést alkalmazza a fordítás, néha pedig teljesen elhagyja. Szerb nyelvű szövegek környezetben valószínűleg idegennek érzi a fordító a többtagú magyar helységnév használatát. Az előző fordításkötetben következetesen „Trenčen-Sent-Mihalj” *átírásban* olvasható ez a földrajzi név.

Örömmel vesszük tudomásul, hogy rövid időn belül két értékes *szerbhórvát* nyelvű Csáth-kötet jelent meg, a *Napló* pedig igazán rövid időn belül hozzáférhetővé vált a *szerbhórvát* olvasóközönség számára is. A válogatás koncepciója újszerű, tehát új Csáth-portré/Csáth-olvasat alakulhat ki belőle. Sava Babić fordításainak eddig is sokat köszönhetett a magyar irodalom, legújabb kötete is kiemelkedő kiadvány.

(1991)

Irodalom

Bart István—Klaudy Kinga szerk.: *A fordítás tudománya*. Válogatás a fordításelmélet irodalmából. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.

Searle, John R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language* Cambridge. Cambridge University Press, 1969.

CSÁTH-MŰVEK NÉMET NYELVEN

Géza Csáth: Muttermord.

Fordította: Hans Skirecki és Haik Wenzel.

Az utószót írta: Hans Skirecki. Brinkmann & Bose, Berlin, 1989.

Géza Csáth: Tagebuch 1912–1913.

Fordította: Hans Skirecki.

Az utószót írta: Földényi F. László. Brinkmann & Bose,
Berlin, 1990.

Csáth Géza zeneszerzői portréját *Über Puccini* címmel már 1912-ben olvashatta a német közönség. A novellák és naplójegyzetek azonban csak a közelmúltban jelentek meg a feltüntetett berlini kiadó jóvoltából.

A csáthi írói oeuvre végre német nyelven is hozzáférhetővé vált, és ezzel a bibliográfia jelentős adatokkal bővült. Ami viszont még fontosabb: ha nem is nagyszámú, de egy „új” olvasóközönség fedezheti fel magának a csáthi világot.

A kiadói koncepció folytonossága és következetessége miatt a novelláskötet és a *Napló* egyetlen kétkötetes kiadványnak is tekinthető. A művek fordítója Hans Skirecki, az *Anyagyilkosság* tolmácsolója Haik Wenzel. A novelláskötet tömör utószavát a fordító, a *Naplót* kiegészítő tüzetes tanulmányt Földényi F. László írta *Ein Leben, gelebt im Spiegel des Todes* címmel, amelyben a közölt dokumentumokat a Várakozás naplójaként, az „élő halott” író jegyzeteiként fogja fel.

A *Muttermord* (Anyagyilkosság) című kötet 23 novellát tartalmaz, és a fordító forrásműve az 1982-es Illés Endre-kiadvány (*A varázsló halála*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest).

A német olvasó irodalomtörténeti fogódzója a kötet hátulján bemutatott rövid Csáth-életrajz és pályakép. Hans Skirecki a magyar szakirodalomban is gyakran tévesen feltüntetett születési időpontot közli, 1888. február 13-át. A lakonikus adatok utalnak a szabadkai szülőhelyre és érettségire, az orvosi és zenekritikusi pályára, sőt Csáth utóéletére is. Skirecki kiemeli, hogy Csáthot a sztálinista irodalompolitika dekadens írónak tekintette, tudomást sem vett róla, csak az 1956 után kiadott válogatások rehabilitálták. Utalást találunk halálának körülményeire, és a német kiadvány is említi azt a mozzanatot, amely Illés Endre fájó pontja volt, hogy sírhelyét ma már hiába keresnénk Szabadkán: „Seine Grabstelle in Subotica gibt es nicht mehr, niemand kam für sie auf.” (173. o.)

A *Naplót* vizsgáló Földényi F. László Csáth irodalomtörténeti otthontalanságát fejtegeti, naplójegyzeteit a halál tükrében leélt életút dokumentumaként kezeli.

„Rövid életútja skandallumok láncolata volt, tűzijátékhoz hasonlított” – írja Csáth-ról, nem csoda hát, hogy a magyar irodalomtörténetben sokáig nem találta meg helyét. Kallódását két szempontból vizsgálja, a bizonytalanság okait mind a kutatók helytelen hozzáállásában, mind a csáthi magatartásban kimutatja: az irodalomtörténészek hibája, hogy nem foglalkoztak komolyan a csáthi jelenséggel. Darwin tanítványának, Strindberg szellemi rokonának, Kafka egyik előfutárának nevezték, de a hasonlóságok kutatása most is, mint mindig, csak azt igazolja, hogy óvakodtak a vele való komoly foglalkozástól.

A *Naplót* Csáth haláltudatú életének dokumentumaként elemzi, gondolatai főként a degenerált születés és a túlzott ambíció motívumköréhez kapcsolódnak.

Földényi a *Jegyzetek D.-nek* című fejezet 3. pontját idézi: „Hangsúlyozandó a degenerált születés. Illúziók a megholt anyára. A fiú ragaszkodik az apához, azonban bizonyos okok állandó félreértéseket szülnek.” (*Napló*. Babits Kiadó, Szekszárd, 1989, 133. o.)

Ugyancsak kiemelt helyen szerepel az említett kutatásban a 4. pont: „Hangsúlyozandó a *túl* nagy ambíció, amely hirtelen törik le.” (*Napló*. Uo.) Fontos helyet szentel a betegség különböző aspektusokból történő vizsgálatának, a betegség-attitűdnek. Földényi

részletes Csáth-életrajza és Csáth-pályaképe a születési időpontról is pontosan tájékoztat. Utal a *Napló* kiadásának körülményeire, a *Híd*ban való megjelenésére (1987—1988), valamint a Babits Kiadó kiadványára, Tóttös Gábor *Önarcképünk: Csáth Géza* című utószavára.

Számunkra a novellaválogatások „értékelése” is érdekes kaland. A műveket időrendi szempontból csoportosította a fordító, a legtöbb novella az 1908-as év terméséből került be a kötetbe. Késői novelláit a *Kisfiúk* képviseli, amely az *Újság*ban jelent meg 1913-ban. Kimaradt a kötetből a nagyra értékelt *Apa és fiú* című novella, ugyancsak hiányzik *A vörös Eszti*, amely nálunk ismert és elismert novella. A címek fordítása többnyire megfelel a forrásnyelvi címeknek; az ajánlások, amelyeket más válogatások feltüntetnek, itt hiányoznak. A nevek változatlanul, a magyar helyesírás szabályai szerint szerepelnek: Péter, Éva, Ödön, Gyuri, Jóska, Vass, Vitár stb., átírják viszont a Rozi nevet (Rosi), az utónév pedig megelőzi a vezetéknevet: János Bartos. Ugyancsak változatlan helyesírással kerülnek be a szövegbe a földrajzi nevek, például Tápióbicske. A Csáth-novellákban előforduló német, illetve németes csengésű nevek viszont „otthonosan” hatnak, ugyancsak kiemelkedik a *Szombat este* (Samstagabend) fordítása, amelyben a Homokember *bemutatása* a német olvasóhoz is közel állhat.

A fordítások célja a szöveghűség elvének működtetése, a leíró részek és a belső monológok átültetése erre utal. A pillanatok kitágítása a *Vasút* című novellában szintén kiemelkedik. Néhol viszont hiányérzetünk támad, ekkor fordulhat a kutató a fordításelmélet szempontjaihoz, más stratégiákhoz.

A *kis Emma* című novellában a fordító ügyelt a referenciális jelentésre. Például Emmát először bűnösként említi a csáthi elbeszélő, a fordító is a „Verbrecherin” (tettes, bűnös) szót alkalmazza, majd „A gyilkos kegyelemért könyörög” mondatban ő is a „Mörderin” (gyilkos) szót használja, az „elítelt”-et pedig a fordítás így nevezi meg: „Verurteilte” (elítelt). Ugyanebbe a fordításrészletbe azonban bekerülnek olyan elemek is, amelyek a magyar szövegből hiányoznak. A „kacagott Emma” a német fordításban még egy állítmánnyal egészül ki: „rief Emma und lachte” (kiáltott Emma, és nevetett). A magyar

szöveg szaggatottságát érzékeltető gondolatjeleket a német fordítás elhagyja, a „Juci és Ani erre lefoglák Emma karjait” mondatot megelőző gondolatjel helyett a német fordítás egy „töltelékszó”-t alkalmaz: „daraufhin” (erre, erre fel, eszerint, ennek alapján stb.). Ez azonban egy olyan grammatikai kapcsolóelem, amely az előzményekre utal, és feloldja a forrásmű szaggatottságát, elhallgató jellegét.

A fordítások hosszas nyelvi-jelentéstani elemzést érdemelnének, ám itt nem is a kontrasztív vizsgálat a lényeges, hanem a szöveg egészének hatása. De még ennél is lényegesebb az az esztétikai élmény, amelyet most már a csáthul értő és a csáthi „tűzijáték”-ot megismerő német olvasóközönség is átélhet.

(1991)